

ISSN: 2423 - 7655

Pajoheshha- e Mahdavi

A Research Quarterly in Mahdaviyyat
Thirteenth year, No 49, spring 2024

Reinterpreting the elements and functions of young people waiting for a revolution in the statement of the second step of the Islamic Revolution

Dr. Mohammad Reza Borzooei ¹

Amirhossein Arabpour ²

Abstract

In the opinion of the Supreme Leader, the young and efficient human force with deep and authentic faith and religion is considered the most important promising capacity of the country for the creation of a new Islamic civilization and preparation for the sunrise of the Supreme Province. It can be claimed that forming an Islamic government and implementing the religion as much as possible is part of the duties of those who are waiting. The revolutionary and civilization-building expectation that was raised after the victory of the Islamic Revolution in Iran was the establishment of a new Islamic civilization with the aim of laying the groundwork for the emergence of Hazrat Wali Asr considered as its goal. This research seeks to explain the role of young people waiting for a revolution in the statement of the second step of the revolution. The research method of this article is descriptive-analytical and has used library resources. Finally, the article came to the conclusion that the active expectation of a revolution with the special presence of young people can be a strategy for building a new Islamic civilization

Keywords: New Islamic civilization, expectation, youth, statement of the second step of the Islamic revolution

1. Associate Professor and member of the Department of Culture and Civilization of Imam Sadeqh University (Responsible Author)
2. Doctoral student of business and strategic management of Tehran University

بازتبیین عناصر و کارکردهای جوان منتظر انقلابی در بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی

محمد رضا برزویی^۱

امیرحسین عرب پور^۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۳/۱۵

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۲/۳

چکیده

در اندیشه مقام معظم رهبری، نیروی انسانی جوان و کارآمد با زیربنای ژرف و اصیل ایمانی و دینی مهم‌ترین گنجایش امیدبخش کشور برای ایجاد تمدن نوین اسلامی و آمادگی برای طلوع خورشید ولایت عظمی (ارواحناfade) به شمار می‌آید. می‌توان چنین ادعا کرد که تشکیل حکومت اسلامی و اجرایی کردن دین در حد امکان، جزئی از وظایف منتظران به شمار می‌آید. انتظار انقلابی و تمدن‌ساز که پس از پیروزی انقلاب اسلامی در ایران مطرح گردید، تأسیس تمدن نوین اسلامی را با هدف زمینه‌سازی برای ظهور حضرت ولی عصر عجل الله تعالی فرجه الشریف به عنوان هدف خود در نظر گرفته است. این پژوهش به دنبال تبیین نقش جوان منتظر انقلابی در بیانیه گام دوم انقلاب است. روش تحقیق این مقاله توصیفی - تحلیلی بوده و از منابع کتابخانه‌ای بهره برده است. در نهایت، نوشتار به این نتیجه رسید که انتظار فعال انقلابی با حضور ویژه جوانان می‌تواند راهبرد ساخت تمدن نوین اسلامی باشد.

واژگان کلیدی

تمدن نوین اسلامی، انتظار، جوانان، بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی.

مقدمه

صدور بیانیه «گام دوم انقلاب» از جانب رهبر معظم انقلاب، تجدید مطلعی است خطاب به ملت ایران و به ویژه جوانان که به مثابه منشوری برای «دومین مرحله خودسازی، جامعه‌پردازی و تمدن‌سازی» خواهد بود و جوانان محور اصلی این بیانیه هستند. ایشان به

۱. دانشیار و عضو گروه فرهنگ و تمدن دانشگاه امام صادق علیه السلام (نویسنده مسئول) (Borzooei@isu.ac.ir).

۲. دانشجوی دکتری مدیریت بازرگانی و راهبردی دانشگاه تهران (aharabpour@ut.ac.ir).

نسل جوان اعتماد و اعتقاد ویژه‌ای دارند و معتقدند که آینده انقلاب و ایران با تلاش و کوشش این قشر رقم می‌خورد و محور تحقق نظام پیشرفته اسلامی جوانان هستند. نکته مهمی که باید آینده‌سازان در نظر داشته باشند، این است که در کشوری زندگی می‌کنند که از نظر ظرفیت‌های طبیعی و انسانی، کم‌نظیر است و بسیاری از این ظرفیت‌ها با غفلت متصدیان تاکنون بی‌استفاده یا کم‌استفاده مانده است. همت‌های بلند و انگیزه‌های جوان و انقلابی، خواهند توانست آنها را فعال و در پیشرفت مادی و معنوی کشور به معنی واقعی جهش ایجاد کنند.

نقش مهم جوانان در بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی

همزمان با ورود انقلاب اسلامی به دهه پنجم خود، رهبری در بیانیه مهمی گام دوم انقلاب اسلامی را ترسیم کردند که در آن به نقش مهم جوانان در پیشرفت انقلاب تأکید شده است. حرکت عمومی منضبط، پرسرعت و همراه با پیشرفت محسوس و با محوریت جوان متعهد و حزب الهی مورد توجه حضرت آیت‌الله خامنه‌ای در بیانیه گام دوم است که با حضور تأثیرگذار جوانان در نظام مدیریتی تحول عظیمی در همه عرصه‌ها به وجود می‌آید. نقش جوانان در بیانیه گام دوم انقلاب بسیار مهم و راهبردی است و بدون استفاده از ظرفیت‌های آن کشور راه پیشرفت را طی نخواهد کرد. رهبری به خوبی و ظرافت کامل به نقش مهم جوانان در پیشبرد اهداف جامعه اشاره و جوانان را مهم‌ترین سرمایه کشور معرفی کرده است تا با حضور تأثیرگذار جوان در نظام مدیریتی کشور تحول شگرفی در تمام عرصه‌ها به وجود آید. در همین راستا، سخنان حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، رهبر معظم انقلاب اسلامی، درباره نقش جوانان در بیانیه گام دوم در جدول زیر آورده شده است.

ردیف	سخنان رهبر معظم انقلاب اسلامی درباره نقش جوانان در بیانیه گام دوم
۱	بیانیه گام دوم انقلاب تجدید مطلق است خطاب به ملت ایران و به ویژه جوانان که به مثابه منشوری برای دومین مرحله خودسازی، جامعه‌پردازی و تمدن‌سازی خواهد بود و فصل جدید زندگی جمهوری اسلامی را رقم خواهد زد. دهه‌های آینده دهه‌های شما جوانان است و شما باید کارآموده و پیرانگیزه از انقلاب خود حراست کنید و آن را هرچه بیشتر به آرمان بزرگش که ایجاد تمدن نوین اسلامی و آمادگی برای طلوع خورشید ولایت عظمی (ارواحنافاده) است، نزدیک کنید.
۲	اینک در آغاز فصل جدیدی از زندگی جمهوری اسلامی، این بنده ناچیز مایلیم با جوانان عزیزم، نسلی که پا به میدان عمل می‌گذارد تا بخش دیگری از جهاد بزرگ برای ساختن ایران اسلامی بزرگ را آغاز کند، سخن بگویم.
۳	در طول دوران پهلوی‌ها لجنزاری از آلودگی اخلاقی غربی به درون زندگی مردم متوسط و بخصوص جوانان کشانده شده بود، ولی رویکرد دینی و اخلاقی در جمهوری اسلامی، دل‌های مستعد و نورانی به ویژه جوانان را

ردیف	سخنان رهبر معظم انقلاب اسلامی درباره نقش جوانان در بیانیه گام دوم
	مجنوب کرد و فضا به سود دین و اخلاق دگرگون شد.
۴	مجاهدتهای جوانان در میدانهای سخت از جمله دفاع مقدس، با ذکر و دعا و روحیه برادری و ایثار همراه شد و ماجراهای صدر اسلام را زنده و نمایان در برابر چشم همه نهاد.
۵	نماز و حج و روزه داری و پیاده روی زیارت و مراسم گوناگون دینی و انفاقات و صدقات واجب و مستحب در همه جا به ویژه میان جوانان رونق یافت و تا امروز، روزه روز بیشتر و باکیفیت تر شده است.
۶	در تمام این چهل سال، تسلیم ناپذیری و صیانت و پاسداری از انقلاب و عظمت و هیبت الهی آن و گردن برافراشته آن در مقابل دولتهای متکبر و مستکبر، خصوصیت شناخته شده ایران و ایرانی به ویژه جوانان این مرز و بوم به شمار میرفته است.
۷	راه طی شده فقط قطعه ای از مسیر افتخارآمیز به سوی آرمان های بلند نظام جمهوری اسلامی است. دنباله این مسیر که به گمان زیاد، به دشواری گذشته ها نیست، باید با همت و هشیاری و سرعت عمل و ابتکار شما جوانان طی شود.
۸	مدیران جوان، کارگزاران جوان، اندیشمندان جوان، فعالان جوان، در همه میدان های سیاسی و اقتصادی و فرهنگی و بین المللی و نیز در عرصه های دین و اخلاق و معنویت و عدالت، باید شانه های خود را به زیر بار مسئولیت دهند، از تجربه ها و عبرت های گذشته بهره گیرند، نگاه انقلابی و روحیه انقلابی و عمل جهادی را به کار بندند و ایران عزیز را الگوی کامل نظام پیشرفته اسلامی بسازند.
۹	انبوه جوانانی که با روحیه انقلابی رشد کرده و آماده تلاش جهادی برای کشورند، و جمع چشمگیر جوانان محقق و اندیشمندی که به آفرینش های علمی و فرهنگی و صنعتی و غیره اشتغال دارند؛ اینها ثروت عظیمی برای کشور است که هیچ اندوخته مادی یا آن مقایسه نمی تواند شد.
۱۰	گفته شده است که ایران از نظر ظرفیت های استفاده نشده طبیعی و انسانی در رتبه اول جهان است. بی شک شما جوانان مؤمن و پرتلاش خواهید توانست این عیب بزرگ را برطرف کنید.
۱۱	شما جوانان باید پیشگام در شکستن این محاصره تبلیغاتی باشید. در خود و دیگران نهال امید به آینده را پرورش دهید. ترس و نومیدی را از خود و دیگران برانید. این نخستین و ریشه ای ترین جهاد شماست.
۱۲	مطالبه عمومی من از شما جوانان آن است که این راه را با احساس مسئولیت بیشتر و همچون یک جهاد در پیش گیرید.
۱۳	جوانان عزیز در سراسر کشور بدانند که همه راه حل ها در داخل کشور است.
۱۴	این جانب به جوانان عزیزی که آینده کشور، چشم انتظار آنها است صریحا میگویم آنچه تاکنون شده با آنچه باید می شده و بشود، دارای فاصله ای ژرف است.
۱۵	اگر زمام اداره بخش های گوناگون کشور به جوانان مؤمن و انقلابی و دانا و کاردان - که بحمدالله کم نیستند - سپرده شود، این امید برآورده خواهد شد.

جدول ۱. سخنان حضرت آیت الله خامنه ای درباره نقش جوانان در بیانیه گام دوم

آنچه از کلیات بیانیه گام دوم انقلاب مشخص است بخش اعظم بار دومین مرحله خودسازی، جامعه پردازی و تمدن سازی بر دوش جوانان است و آنها هستند که باید شانه زیر بار مسئولیت ها در میدان های سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و بین المللی و نیز در عرصه های اخلاقی و معنویت و عدالت داده و انقلاب را به آرمان های خود نزدیک کنند.

مفهوم انتظار

انتظار در لغت به معنای «ماندن در جایی یا صبر کردن تا زمانی معین برای آمدن کسی یا روی دادن اتفاقی» آمده است (انوری، ۱۳۸۱ش: ۵۶۰-۵۸۹). در منابع شیعه، انتظار را به حالتی قلبی و روحی تعریف کرده‌اند که «معنای انتظار عبارتست از یک حالت قلبی و روحی که از آماده شدن برای چیزی که در انتظارش هستی، بر می‌آید. پس هر قدر انتظار شدیدتر باشد، آماده شدن هم بیشتر می‌شود. آیا نمی‌بینی وقتی مسافری داشته باشی که منتظر آمدنش هستی، هر چه زمان آمدنش نزدیک‌تر شود، آمادگی تو هم برای این امر بیشتر می‌شود» (موسوی اصفهانی، ۱۳۸۱ش: ج ۲، ۱۵۲). انتظار امری است که شیعیان در زمان غیبت امام زمان عجل الله تعالی باید به آن پایدار بمانند؛ به این معنا که باید منتظر ظهور حضرت ولی عصر عجل الله تعالی باشند و هر لحظه را به یاد حضرتش بگذرانند. تا جایی که یکی از شرط‌های پذیرفته شدن اعمال و رفتار شیعیان، انتظار فرج امام مهدی عجل الله تعالی است (کلینی، ۱۴۰۵ق: ج ۳، ۱۳؛ النعمانی، ۱۳۸۷ق: باب ۱۱، ح ۱۶). مفهوم مذهبی انتظار، امید به آینده است؛ آینده‌ای که در آن، مردم جهان از زور و فشار و استبداد و تسلط نظام‌های استکباری نجات یابند و رژیم‌های ضد بشری از میان بروند و زندگی پر فراز و نشیب انسان‌ها، سرشار از صلح و امنیت شود و حق دوستان، پیروز و باطل‌گرایان نابود شوند.

آنچه از مجموع آیات و روایات اسلامی و مفهوم کلمه انتظار استفاده می‌شود، این است که انتظار، در همه جنبه‌های زندگی فردی و اجتماعی، عامل رشد و اصلاح، مقاومت و بیداری و حرکت و از عقاید انقلاب‌آفرین و ریشه اصلی قیام جهانی حضرت مهدی عجل الله تعالی است. امام سجاد عجل الله تعالی درباره ایشان می‌فرماید: «منتظران ظهور، برترین مردمان همه روزگارانند (طبرسی، ۱۴۱۱ق: ج ۲، ۵۰) که خداوند به ایشان اجر هزار شهید از شهدای بدر و احد عطا می‌کند (قندوزی حنفی، ۱۴۱۶ق: ج ۳، ۱۶۴). آنان به مجاهدان پیکارگری می‌مانند که پیش روی رسول خدا صلی الله علیه و آله و با شمشیر نبرد می‌کنند» (ابن بابویه، ۱۳۷۷ق: ج ۱، ۳۱، ح ۲). در واقع، انتظار به حالت کسی گفته می‌شود که از وضع موجود ناراحت است و برای ایجاد وضع بهتری تلاش می‌کند. برای مثال، بیماری که انتظار بهبودی می‌کشد با پدری که در انتظار بازگشت فرزندش از سفر است، از بیماری و فراق فرزندش، ناراحت است و برای وضع بهتر می‌کوشد، همچنین تاجری که از بازار آشفته ناراحت است و در انتظار فرو نشستن بحران اقتصادی است، این دو حالت را دارد؛ بیگانگی با وضع موجود و تلاش برای وضع بهتر. بنابراین، مسئله انتظار

حکومت حق و عدالت مهدی و قیام مصلح جهانی شامل دو عنصر است؛ عنصر نفی که همان بیگانگی با وضع موجود است و عنصر اثبات که همان خواستن بهترین وضع است. اگر این دو جنبه در روح انسان به صورت ریشه دار حلول کند، سرچشمه دو رشته اعمال دامنه دار خواهد شد (جدید بناب، ۱۳۹۴ش: ۷۹). این دو رشته اعمال عبارتند از: ترک هر گونه همکاری و هماهنگی با عوامل ظلم و فساد و حتی مبارزه با آنها از یک سو، و خودسازی و خودیاری و جلب آمادگی های جسمی، روحی، مادی و معنوی برای شکل گرفتن آن حکومت واحد جهانی و مردمی. بنابراین انتظار یک نیروی فعال برای منتظران ظهور آخرین منجی عالم بشریت است که جامعه را در جهت نزدیکی بیشتر به تمدن مهدوی هدایت می کند.

انتظار فعال انقلابی

منظور از انتظار فعال انقلابی، نگاه جامع و کاربردی به مقوله انتظار است. در این نوع نگاه، نه تنها اراده، تلاش و خواست جمعی، نقش مؤثر و تعیین کننده در تسریع ظهور دارد، بلکه اساساً انتظار بدون توجه به سازوکارها و اقدامات زمینه ساز، امری نامعقول و بی معناست. خوشبختانه این نگاه مثبت و کاربردی به مفهوم انتظار، امروزه به یک نگرش غالب در میان پژوهشگران معاصر تبدیل شده است. در این نگرش که ارزیابی دقیق اوضاع گذشته و تلاش برای تغییر وضعیت موجود، جزو الزامات تفکر انتظار محسوب می شود، تکالیف فردی و اجتماعی شخص منتظر نیز تا حدی روشن می گردد. این نوع انتظار، تعهدآور، تحرک بخش و نیروآفرین است و شناخت، تعهد و تلاش برای فراهم سازی مقدمات ظهور از راه ایجاد آمادگی های فکری، روحی و جسمی برای کسب ورع و پاکی، تلاش در جهت گسترش فضیلت های اخلاقی و زدودن مظاهر ظلم و پلیدی در جامعه جوهر اصلی آن است (صمدی، ۱۳۸۸ش: ۱۲۳) و حیات مجدد اسلام در ابعاد مختلف، همان تمدن اسلامی است که آرمان انقلاب اسلامی ایران نیز است. در واقع، پس از پیروزی انقلاب اسلامی، متناسب با شرایط جدید، مفهوم جدیدتری از انتظار بیان گردید که در آن بر اجرای همه دستورات و امور دینی - فردی یا اجتماعی، قضایی یا سیاسی - تأکید می شد. دلیل این نگاه هم این بود که قرار گرفتن در عصر غیبت، در عمل به وظیفه تأثیری نمی گذارد و مهم آن است که مسئله دین باشد و در این صورت، تا آن جا که ممکن است باید اجرایی شود. تنها آنچه را ما نمی توانیم انجام دهیم، به عصر ظهور وا می گذاریم تا به دست با کفایت امام زمان علیه السلام پدیدار شود. ما نمی توانیم همه

جهان را مسلمان کنیم و همه دین را در بین آنان به طور کامل عینیت بخشیم، ولی قادریم از کشور خود آغاز کنیم و در مرحله بعد، جهان اسلام را پوشش دهیم و به همین ترتیب به مقداری که برایمان ممکن است پیش برویم.

این دیدگاه که امام خمینی رحمته الله علیه آن را مطرح نمود، با طراحی ۵ مرحله تمدن‌سازی از انقلاب اسلامی تا رسیدن به تمدن نوین اسلامی توسط حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، نگاهی حکومتی بلکه «تمدنی» و «راهبردی» به مسئله انتظار را ایجاد کرد. ربط آن با انتظار در این است که اولاً این دیدگاه، ردی است بر برخی نگاه‌ها به انتظار که در عصر غیبت باید به دین حداقلی که همان دین فردی است، بسنده کرد و عملی کردن کامل دین را باید به عصر ظهور وا گذاشت. ثانياً براساس این نگاه، عملی کردن هرچه بیشتر دین در همه جنبه‌های آن، در واقع چیزی جز زمینه‌سازی برای ظهور نیست. این کار، زمینه رشد سربازانی را فراهم می‌آورد که امام و دین خدا را می‌شناسند و حاضرند برای تحقق دین خدا در رکاب امام عجل الله فرجه تلاش و جان فشانی کنند؛ در غیر این صورت و اگر قرار باشد اثری از دین در بین مردم و در زندگی آنان نباشد و در نتیجه، در سطح جامعه، ارزش‌ها، باورها و هنجارهای غیر یا ضد دینی رواج یابد، در این شرایط، چگونه امکان رشد گروهی زنده در بین مردم جهان برای مهدی یاوری فراهم می‌آید؟ اساساً آیا خداوند، دین را برای معطل ماندن و صرفاً برای دوران پایانی حیات بشر و آخرالزمان فرستاده است یا دین برای همه دوره‌هاست و تنها در آخرالزمان، شاهد کامل‌ترین شکل آن و تشکیل جامعه آرمانی اسلامی خواهیم بود؟ این دیدگاه که نتیجه آن، تاسیس تمدن جدید اسلامی و عرضه جهانی با هدف زمینه‌سازی برای ظهور و تشکیل تمدن جهانی اسلام در پایان تاریخ است، به روشنی در گفتار و سیره مقام معظم رهبری می‌توان مشاهده کرد.

بیانات مقام معظم رهبری درباره مفهوم انتظار و رسیدن به آرمان تمدن نوین اسلامی پس از جستجو در سایت Khamenei.ir در جدول ذیل آمده است که به روشنی دلالت بر ارجحیت بالای «انتظار فعال انقلابی» دارد.

شاخص‌های محوری	سخنان حضرت آیت الله خامنه‌ای درباره انتظار فعال انقلابی
نگاه کلان و راهبردی به بهبود زندگی کل بشر	۱. «امروز ما انتظار فرج داریم. یعنی منتظریم که دست قدرتمند عدالت‌گستری بیاید و این غلبهٔ ظلم و جور را که همهٔ بشریت را تقریباً مقهور خود کرده است، بشکند و این فضای ظلم و جور را دگرگون کند و نسیم عدل را بر زندگی انسان‌ها بوزاند، تا انسان‌ها احساس عدالت کنند. این نیاز همیشگی یک انسان زنده و یک انسان آگاه است؛ انسانی که سر در پیلهٔ خود نکرده باشد، به زندگی خود دل خوش نکرده باشد. انسانی که به زندگی عمومی بشر با نگاه کلان نگاه می‌کند، به طور طبیعی حالت انتظار دارد. این معنای انتظار است. انتظار یعنی قانع نشدن، قبول نکردن وضع موجود زندگی انسان و تلاش برای رسیدن به وضع مطلوب، که مسلم است این وضع مطلوب با دست قدرتمند ولی خدا، حضرت حجت‌بن‌الحسن، مهدی صاحب زمان <small>عجل الله تعالی فرجه</small> تحقق پیدا خواهد کرد. باید خود را به عنوان یک سرباز، به عنوان انسانی که حاضر است برای آن چنان شرایطی مجاهدت کند، آماده کنیم» (مقام معظم رهبری، ۱۳۸۷).
قانع نبودن به وضع موجود و تلاش برای رسیدن به وضع مطلوب	۲. «هر اقدامی در جهت استقرار عدالت، یک قدم به سمت آن هدف والاست. انتظار معنایش این است. انتظار حرکت است؛ انتظار سکون نیست؛ انتظار رها کردن و نشستن برای اینکه کار به خودی خود صورت بگیرد، نیست. انتظار حرکت است. انتظار آمادگی است. این آمادگی را باید در وجود خودمان، در محیط پیرامون خودمان حفظ کنیم. و خدای متعال نعمت داده است به مردم عزیز ما، به ملت ایران، که توانسته‌اند این قدم بزرگ را بردارند و فضای انتظار را آماده کنند. این معنای انتظار فرج است. انتظار فرج یعنی کمر بسته بودن، آماده بودن، خود را از همه جهت برای آن هدفی که امام زمان <small>عجل الله تعالی فرجه</small> برای آن هدف قیام خواهد کرد، آماده کردن. آن انقلاب بزرگ تاریخی برای آن هدف انجام خواهد گرفت. و او عبارت است از ایجاد عدل و داد، زندگی انسانی، زندگی الهی، عبودیت خدا؛ این معنای انتظار فرج است» (همان).
حرکت کردن و ایجاد آمادگی در خود و محیط پیرامون	۳. «ما مأمور به انتظاریم؛ انتظار یعنی چه؟ انتظار به معنای مترصد بودن است. در ادبیات نظامی یک چیزی داریم به نام «آماده باش»؛ انتظار یعنی «آماده باش»! باید «آماده باش» باشیم. انسان مؤمن و منتظر، آن کسی است که در حال «آماده باش» است. اگر امام شما که مأمور به ایجاد عدالت و استقرار عدالت در کل جهان است، امروز ظهور بکند، باید من و شما آماده باشیم. این «آماده باش» خیلی مهم است؛ انتظار به این معنا است. انتظار به معنای بی‌صبری کردن و پا به زمین کوبیدن و چرا دیر شد و چرا نشد و مانند اینها نیست، انتظار یعنی باید دائم در حال آماده باش باشید» (مقام معظم رهبری، ۱۳۹۶).
تلاش برای ایجاد عدل، زندگی الهی و گسترش عبودیت خدا در دوران غیبت	۴. «این انتظار دارای ارزش زیادی است. این انتظار به معنای آن است که وجود ظلم و ستم در عالم، چشمهٔ امید را از دل‌های منتظران نمی‌زداید و خاموش نمی‌کند. اگر این نقطهٔ امید در زندگی جمعیتی نباشد، چاره‌ای ندارد جز این که به آیندهٔ بشریت بدبین باشد» (مقام معظم رهبری، ۱۳۷۰، الف).
مترصد بودن و تقویت حالت آماده باش	۵. «انتظار ظهور امام زمان <small>عجل الله تعالی فرجه</small> به معنای انتظار برای پر شدن جهان از عدل و داد و

شاخص‌های محوری	سخنان حضرت آیت الله خامنه‌ای درباره انتظار فعال انقلابی
انتظار برای جهانی پر از عدل و رفع ظلم	عدالت برای همه انسان‌ها، انتظار رفع ظلم از صحنه زندگی بشر و انتظار فرارسیدن دنیایی برتر از لحاظ معنوی و مادی است. انتظار به معنی اشتیاق انسان برای دسترسی به وضعی برتر و بالاتر است و این حالتی است که بشر همیشه باید در خود حفظ کند و پیوسته در حال انتظار فرج الهی باشد» (مقام معظم رهبری، ۱۳۷۵).
امید داشتن و عدم تسلیم در برابر وضع موجود (استکیارستیزی)	۶. «انتظار از امید جدا نیست و انتظار در جایی است که امید وجود دارد. امروز بسیاری از روشنفکران و حتی علمای مذهبی در کشورهای مسلمان، بر اثر ناامیدی، تسلیم وضع موجود شده‌اند و به تنگ و فضاحتی که آمریکا بر زندگی آنها تحمیل می‌کند تن می‌دهند و آن را تحمل می‌کنند» (مقام معظم رهبری، ۱۳۷۳).

جدول ۲. سخنان حضرت آیت الله خامنه‌ای درباره «انتظار فعال انقلابی»

در این عبارت و عباراتی مشابه که در آن به مسئله انتظار در عصر غیبت می‌پردازند، نگاه امام خامنه‌ای (مدظله) به انتظار و ارتباط میان آن و تشکیل حکومت در عصر غیبت روشن می‌شود که تشکیل حکومت اسلامی و اجرایی کردن دین در حد امکان، جزئی از وظایف منتظران به شمار می‌آید. این معنا، فاصله زیادی با معنای انفعالی و حتی دیگر معانی فعال از انتظار دارد. مع الوصف با توضیحات فوق پیرامون انواع انتظار و بیانات مقام معظم رهبری، به صورت تلویحی باید پذیرفت که رویکرد مورد قبول انقلاب اسلامی رویکردی «فعال انقلابی و تمدن‌ساز» است که می‌بایست «زمینه‌ساز ظهور» بشود. در حقیقت، نمونه‌های ذکر شده گویای ظرفیت و دلالت تمدنی انتظار انقلابی است. با نظر به آن که تفکر انتظار انقلابی، دارای ظرفیتی است که می‌تواند در شکل دادن به تمدن و هویت بخشی به آن، نقش آفرین باشد؛ واکاوی این موضوع نیازمند توجه به نقش جوانان در ترویج فرهنگ انتظار انقلابی برای تمدن‌سازی نوین اسلامی است.

جوانان و انتظار انقلابی

همان‌گونه که قبلاً نیز اشاره شد برای ساختن تمدنی بزرگ علاوه بر جنبه‌های نظری آن، نیازمند افرادی توانا در این زمینه هست؛ افرادی که در عین باور به استعدادها و امید به ایجاد تمدن اسلامی، جرأت و شجاعت ورود به این کار را داشته باشند و در میان نیروهای انسانی، جوانان هر کشور با ویژگی‌های برجسته شور و نشاط و قدرت جوانی و روحیه جسارت، بهترین گزینه برای انجام همه کارهای بزرگ و از جمله تمدن‌سازی هستند (ملایی، ۱۳۹۴: ش: ۴۲۰). علت توجه امام خامنه‌ای در سال‌های مختلف مسئولیت در ایران اسلامی به همین علت

است؛ ایشان در یکی از بیانات خویش درباره جایگاه ویژه جوانان فرمودند:

جوان در هر جامعه و کشوری، محور حرکت است. اگر حرکت انقلابی و قیام سیاسی باشد، جوانان جلوتر از دیگران در صحنه اند. اگر حرکت سازندگی یا حرکت فرهنگی باشد، باز جوانان جلوتر از دیگرانند و دست آنها کارآمدتر از دست دیگران است (مقام معظم رهبری، ۱۳۷۰).

همچنین ایشان در بیانات دیگری درباره توجّه جدی به جوانان فرمودند:

عقیده من این است که اگر چنانچه نیروی جوانی، یعنی قدرت فکری و بدنی، و اگر نشاط و روحیه و حالت تحرک، و همچنین جسارت، یعنی خط شکنی‌ها، که در جوان‌ها به عنوان خصیصه وجود دارد، نباشد، ما به آرمان‌ها دست پیدا نخواهیم کرد. لذا جوان‌ها در زمینه دسترسی به آرمان‌ها و تحقق آرمان‌های انقلاب و آرمان‌های اسلامی، دارای مسئولیت‌های بزرگی هستند و کارآمدی بسیار بالایی هم دارند. هرکسی که در پی تحقق آرمان‌هاست، باید نقش جوان‌ها را جدی بگیرد؛ و بدانید بنده نقش جوان‌ها را جدی می‌گیرم.

ایشان حتی به همین نگاه راهبردی کلی به جوانان اکتفا نکرده و بلکه در موضوع ساخت تمدن نوین اسلامی به صورت خاص از جوانان دعوت نموده و فرمودند:

ملت ایران به فضل پروردگار، با هدایت الهی، با کمک‌های معنوی غیبی و با ادعیه زاکیه و هدایت‌های معنوی ولی الله الاعظم (ارواح‌نافداه) خواهد توانست تمدن اسلامی را بار دیگر در عالم سربلند کند و کاخ با عظمت تمدن اسلامی را برافراشته نماید. این، آینده قطعی شماست. جوانان، خودشان را برای این حرکت عظیم آماده کنند. نیروهای مؤمن و مخلص، این را هدف قرار دهند (مقام معظم رهبری، ۱۳۷۶).

این همه توجه از سوی مقام معظم رهبری نشانگر جایگاه ویژه جوانان در ساخت تمدن اسلامی بوده و همه کسانی که دغدغه تمدن‌سازی دارند باید به این قشر تأثیرگذار جامعه توجه و برای آنها برنامه‌ریزی دقیقی در جهت رسیدن به این آرمان بلند داشته باشند و از آنان همانند دوران دفاع مقدس مجاهدان و مبارزاتی بسازند که در میدان مقدس ایجاد تمدن اسلامی نیز حماسه‌آفرینی کنند؛ زیرا به فرموده ایشان:

حتی در حرکت انبیای الهی هم از جمله حرکت صدر اسلام محور حرکت و مرکز تلاش و تحرک، جوانان بودند (مقام معظم رهبری، ۱۳۷۰).

بنابراین با این همه تأکیدها و ارزش‌گذاری‌هایی که بر اهمیت توجه به جوان شده است، به جاست که تمامی جوانان ایران زمین کمر همت بسته و با پرورش در مدرسه انتظار فعال

انقلابی، با کسب روحیه جهادی به سوی ساخت تمدن اسلامی زمینه‌ساز ظهور گام بردارند و یقین داشته باشند:

این جوان‌های مؤمن ما که در میدان‌های مختلف چه در میدان معنویت و عبادت و معرفت، چه در میدان کار و تلاش، چه در میدان مبارزه و سیاست، چه در میدان جهاد؛ آن روزی که جهاد مورد احتیاج بود این‌طور از خودشان اخلاص و شادابی نشان می‌دهند، امام زمان علیه السلام را خرسند و خوشحال می‌کنند (مقام معظم رهبری، ۱۳۸۴).

نتیجه‌گیری

در این نوشتار تلاش شده است به بازتبیین نقش جوان منتظر انقلابی در بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی پرداخته شود. در همین راستا پس از بیان اهمیت جایگاه جوانان در بیانیه گام دوم، ارتباط این مفهوم با انتظار انقلابی در چارچوب اندیشه حضرت آیت‌الله خامنه‌ای بررسی گردید. نتایج پژوهش حاضر نشان داد که ترویج انتظار انقلابی در میان جوانان قابلیت و ظرفیت احیای تمدن اسلامی را دارد. چراکه باور به ظهور منجی موعود که وعده قرآن به جهانیان و به‌ویژه مسلمانان جهان است، انتظار او را به دنبال دارد و این امید به آینده آرمانی و مطلوب در آنها نیروی مضاعفی ایجاد می‌کند و آنها را در رسیدن به اهدافشان مجتمع می‌سازد. چنین تحولی پیش از هر چیز به جوانان آماده نیازمند است که بتوانند بار سنگین چنان اصلاحات وسیعی را در جهان به دوش بکشند و به همین دلیل انتظار فعال انقلابی برای مصلح جهانی به معنای آماده باش کامل فکری و اخلاقی، مادی و معنوی برای اصلاح جهان است.

در واقع، دستیابی به تمدن نوین اسلامی و زمینه‌سازی برای ظهور امام زمان علیه السلام از مهم‌ترین وظایف جوان انقلابی امروز است. در مراحل و برهه‌های حساس انقلاب اسلامی هرگاه از نیروهای جوانان مؤمن و انقلابی در کشور استفاده شده است، دستیابی اهداف نزدیک‌تر و سهل‌تر شده است. بر این اساس مسئولان و هم‌ارکان نظام می‌بایست به این نیروی عظیم انسانی کشور توجه کنند و جوانان مؤمن و انقلابی نیز خود را بیش از پیش برای نقش‌آفرینی و خدمت به نظام مقدس اسلامی آماده کنند.

منابع

۱. ابن بابویه قمی، محمد بن علی بن حسین (۱۳۷۷ق)، *اکمال الدین و اتمام النعمه*، ترجمه: محمدباقر کمره‌ای، تهران: انتشارات اسلامی.
۲. انوری، حسین (۱۳۸۱ش)، *فرهنگ بزرگ سخن*، تهران: سخن.
۳. جدید بناب، علی (۱۳۹۴ش)، «نقش انتظار در تحقق امت واحده»، *فصل‌نامه پژوهش‌های مهدوی*، شماره ۱۴.
۴. حسینی خامنه‌ای، سیدعلی (۱۳۷۵ش)، *بیانات در دیدار با مردم قم*.
۵. حسینی خامنه‌ای، سیدعلی (۱۳۷۳ش)، *بیانات در دیدار اقشار مختلف مردم در سالروز میلاد امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشريف*.
۶. حسینی خامنه‌ای، سیدعلی (۱۳۷۴ش)، *بیانات در دیدار اقشار مختلف مردم*.
۷. حسینی خامنه‌ای، سیدعلی (۱۳۷۵ش)، *بیانات در دیدار اقشار مختلف مردم*.
۸. حسینی خامنه‌ای، سیدعلی (۱۳۷۶ش «الف»)، *بیانات در دیدار کارگزاران نظام*.
۹. حسینی خامنه‌ای، سیدعلی (۱۳۷۶ش «ب»)، *بیانات در دیدار ایثارگران*.
۱۰. حسینی خامنه‌ای، سیدعلی (۱۳۸۷ش)، *بیانات در دیدار اقشار مختلف مردم در روز نیمه شعبان*.
۱۱. حسینی خامنه‌ای، سیدعلی (۱۳۹۵ش)، *بیانات در اجلاس بین‌المللی بیداری اسلامی*.
۱۲. حسینی خامنه‌ای، سیدعلی (۱۳۹۱ش)، *بیانات در دیدار جوانان استان خراسان شمالی*.
۱۳. حسینی خامنه‌ای، سیدعلی (۱۳۹۲ش «الف»)، *بیانات در دیدار با دانشجویان*.
۱۴. حسینی خامنه‌ای، سیدعلی (۱۳۹۲ش «ب»)، *بیانات در اجلاس جهانی علما و بیداری اسلامی*.
۱۵. حسینی خامنه‌ای، سیدعلی (۱۳۹۳ش)، *بیانات در دیدار پژوهشگران و کارکنان مؤسسه دارالحدیث و پژوهشگاه قرآن و حدیث*.
۱۶. حسینی خامنه‌ای، سیدعلی (۱۳۹۴ش)، *بیانات در دیدار مسئولان نظام و میهمانان کنفرانس وحدت اسلامی*.
۱۷. حسینی خامنه‌ای، سیدعلی (۱۳۹۶ش)، *بیانات در دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام*.

حسین علیعلیه السلام.

۱۸. حسینی خامنه‌ای، سیدعلی (۱۳۹۷ش «الف»)، بیانات در دیدار پژوهشگران عرصه تمدن.
۱۹. حسینی خامنه‌ای، سیدعلی (۱۳۹۷ش «ب»)، بیانیه «گام دوم انقلاب» خطاب به ملت ایران.
۲۰. صمدی، قنبرعلی (۱۳۸۸ش)، «آموزه انتظار و زمینه‌سازی ظهور»، فصل‌نامه مشرق موعود، شماره ۱۱.
۲۱. طبرسی، ابومنصور احمد بن علی (۱۴۱۱ق)، الاحتجاج علی اهل اللجاج، تحقیق: ابراهیم البهادری و محمدهادی به، تهران: دارالاسوه.
۲۲. قندوزی حنفی، سلیمان بن ابراهیم (۱۴۱۶ق)، نیا صیغ الموده لذوی القربی، تحقیق: علی جمال اشرف حسینی، تهران: دارالاسوه.
۲۳. کلینی، ابی جعفر محمد بن یعقوب (۱۴۰۵ق)، الاصول من الکافی، ترجمه: سیدجواد مصطفوی، تصحیح: علی‌اکبر غفاری، بیروت: دارالاضواء.
۲۴. ملایی، حسن (۱۳۹۴ش)، «جایگاه و کارکردهای آموزه مهدویت و انتظار در شکل‌گیری تمدن نوین اسلامی، از دیدگاه امام خامنه‌ای (دام‌الله)»، مجموعه مقالات یازدهمین همایش بین‌المللی دکترین مهدویت، جلد اول.
۲۵. موسوی اصفهانی، سید محمدتقی (۱۳۸۱ش)، مکیال المکارم، ترجمه: مهدی حائری، قم: ایران نگین.
۲۶. نعمانی، محمد بن ابراهیم (۱۳۸۷ق)، الغیبه، تهران: دارالکتب الاسلامیه.